

Miejsce geografii w strukturze organizacyjnej wybranych ośrodków akademickich na świecie

*The position of geography in the organizational structure
of selected academic institutions around the world*

JERZY BAŃSKI

Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania im. S. Leszczyckiego PAN,
00-818 Warszawa, ul. Twarda 51/55; jbanski@twarda.pan.pl

Zarys treści. Celem artykułu jest wskazanie miejsca geografii w strukturze organizacyjnej uniwersytetów w wybranych krajach oraz przegląd głównych kierunków badań ośrodków geograficznych na tych uczelniach. Na podstawie list rankingowych wybrano czołowe uniwersytety z działającymi jednostkami geograficznymi w Stanach Zjednoczonych, Wielkiej Brytanii, Kanadzie, Holandii, Australii i Niemczech. Przegląd instytutów geograficznych wykazał, że są one częścią wydziałów nauk przyrodniczych, rzadziej zaś wydziałów nauk humanistycznych lub społecznych. Ich tematyka badawcza jest zróżnicowana, ale więcej jest zagadnień społeczno-ekonomicznych. Wynika to z faktu włączania tematyki fizycznogeograficznej do badań realizowanych przez instytuty interdyscyplinarne, których nie zaliczono do geograficznych. Stwierdzono też, że geografia fizyczna wykazuje dużo większą integrację z naukami pokrewnymi niż geografia społeczno-ekonomiczna.

Słowa kluczowe: geografia, ośrodki geograficzne, geografia fizyczna, geografia człowieka, organizacja badań.

Wstęp

We współczesnym świecie nauki obserwujemy z jednej strony postępującą specjalizację badań, z drugiej zaś – wzrost znaczenia studiów kompleksowych i interdyscyplinarnych, realizowanych przez zespoły badaczy reprezentujących różne dyscypliny wiedzy. Szczegółowość badań wzrasta, ale ich rezultaty mają odpowiedzieć na pytania ogólne. Coraz trudniej też zdefiniować zakres nauk wywodzących się z klasycznego systemu, a równocześnie pojawiają się nowe kierunki badań, nieprzystające do tradycyjnych podziałów. Dotyczy to również geografii. Warto więc postawić sobie pytanie: jak szeroki zakres tematyczny ma współczesna geografia i jaka jest jej pozycja w systemie nauk? Odpowiedź na tak postawione pytanie może stać się łatwiejsza dzięki analizie współczesnej

organizacji instytucjonalnej jednostek geograficznych na uniwersytetach i ich głównych kierunków badań.

Problematyka struktury organizacyjnej i badawczej ośrodków geograficznych jest raczej rzadko podejmowana w literaturze przedmiotu. Zwykle towarzyszy ona innym ogólnym rozważaniom, głównie na temat systemu kształcenia geograficznego (Dawson i Hebden, 1984; Haigh, 1982; Johnston i Sidaway, 2007; Hardwick, 2001; Murphy, 2007) oraz roli współczesnej geografii jako nauki (Clifford, 2002; Pitman, 2005; Johnson, 2003, 2006; Thrift i Walling, 2000; Thrift, 2002; Tuner, 2002). Na przykład A.J. Pitman (2005) zauważa, że współczesny system edukacji na poziomie wyższym kształci geografów fizycznych bez wystarczających podstaw z nauk ekonomicznych i geografów społecznych bez podstaw z nauk fizycznych. Można z tego wnosić, że w „anglosaskich” uczelniach dwie podstawowe dziedziny geografii (geografia fizyczna i geografia społeczno-ekonomiczna) traktowane są rozłącznie. Z kolei według J. Clifforda (2002) geografia na uniwersytetach brytyjskich i amerykańskich została wypchnięta z *mainstreamu* dyscyplin akademickich i można oczekiwać, że jej rola będzie słabła. O kryzysie geografii na uczelniach amerykańskich pisali już dużo wcześniej M.J. Haigh (1982) i N. Smith (1987). Jednakże, jak zauważa A.B. Murphy (2006), ostatnie kilkanaście lat przyniosło wzmocnienie pozycji instytucjonalnej geografii na uczelniach amerykańskich. Potwierdziły to badania S. Hardwick (2001), która wykazała wzrost liczby studentów na kierunkach geograficznych w uczelniach amerykańskich. Powyższe przykłady wskazują, że zagadnienie roli geografii w badaniach naukowych i miejsca w strukturze instytucjonalnej uniwersytetów może być ciekawym tematem badawczym.

W Polsce tematyka struktury instytucjonalnej i badawczej geograficznych ośrodków akademickich była podejmowana m.in. przez T. Czyż (2002, 2008), A. Bajerskiego (2008), J. Bańskiego (2010), Z. Kamińskiego (1996), S. Liszewskiego i J. Łobodę (2008) oraz A. Matczaka (2008), ale rzadko stanowiła główny wątek badań. Celem niniejszego artykułu jest przede wszystkim wskazanie różnic i podobieństw lokalizacji ośrodków geograficznych w strukturze organizacyjnej wybranych uniwersytetów na świecie oraz przegląd głównych kierunków badań tych ośrodków.

Wybór ośrodków geograficznych

Zgodnie z bazą Geography Departments Worldwide (<http://univ.cc/geolinks>) w 2011 r. działały na świecie 1173 akademickie ośrodki geograficzne różnego szczebla (od zakładu, przez instytut po wydział)¹. Największa ich liczba jest w Stanach Zjednoczonych (298), Niemczech (98), Wielkiej Brytanii (86), Kanadzie (63), Brazylii (48), Hiszpanii (44) i Japonii (40). Jednakże powyższe

¹ W sumie baza identyfikuje na świecie 8832 różnego typu uczelnie wyższe (akademie, uniwersytety, politechniki i inne).

dane należy opatrzyć pewnym komentarzem. W przypadku niektórych krajów baza traktuje rozłącznie jednostki geograficzne (instytuty, katedry, seminaria) działające w ramach jednej uczelni. Na przykład w Niemczech 98 wymienionych jednostek działa w ramach 73 uczelni, natomiast w Japonii – 40 jednostek reprezentuje w sumie 32 uczelnie. Jeszcze bardziej skomplikowana jest analiza danych w przypadku Stanów Zjednoczonych; baza podaje bowiem wszystkie typy uczelni, tj. uniwersytety oraz szkoły wyższe (*college*); te drugie prowadzą na ogół wyłącznie edukację na poziomie wyższym i mają prawo tylko do nadawania licencjatu. Dane zawarte w bazie Geography Departments Worldwide mogą więc być niespójne oraz niekompletne.

Wybór ośrodków geograficznych do badań przebiegał dwustopniowo: najpierw wskazano sześć państw, które można zaliczyć do „światowej czołówki geograficznej”, a następnie w każdym z nich po pięć uniwersytetów. Do wyboru krajów wykorzystano współczynnik h (Hirscha)² z bazy SCImago³ (www.scimagojr.com), odnoszący się do czasopism z kategorii ‘geografia, planowanie i rozwój’ (*Geography, Planning and Development*) opublikowanych w okresie 1996–2010. W efekcie zostały wybrane: Stany Zjednoczone, Wielka Brytania, Kanada, Holandia, Australia i Niemcy. Wymienione państwa przodują również pod względem liczby cytowanych publikacji i liczby samych cytowań (tab. 1). Stosunkowo wysoką pozycję zajmują dwa małe kraje azjatyckie – Hong Kong i Singapur, co jest prawdopodobnie wynikiem ich przeszłości kolonialnej i związanych z nią ożywionych kontaktów z brytyjską geografią. Znamienne jest, że w pierwszej „trzydziestce” nie ma krajów z Europy Środkowej i Wschodniej. Najwyższe spośród nich miejsce w tym rankingu zajmuje Polska (32), a następnie Rosja (34), Węgry (35) i Czechy (36).

Do wyboru uniwersytetów został wykorzystany Academic Ranking of World Universities (www.shanghairanking.com) uwzględniający kryteria jakości nauczania, jakości kadry naukowej i osiągniętych wyników badań. Przyjęto założenie, że ośrodki geograficzne na uniwersytetach zajmujących najwyższe miejsca w rankingu należą do czołowych instytucji geograficznych w badanych krajach. Można przypuszczać, że odgrywają one również istotną rolę w skali globalnej. Rozumie się przez to, że takie ośrodki odzwierciedlają współczesną tematykę światowych badań geograficznych, kształtują nowe kierunki badań, a ich kadra naukowa jest aktywna na polu badawczym i upowszechniania wyników badań.

Nie wszystkie jednak uczelnie z najwyższych miejsc rankingowych mają w swojej strukturze organizacyjnej instytuty geograficzne (tab. 2). Bywa, że geografia jest przedmiotem kształcenia lub badań naukowych w jednostkach akademickich o szerszej tematyce badawczej, ale nie tworzy odrębnych instytutów. Analizy ogra-

² Współczynnik h służy do pomiaru osiągnięć naukowych z uwzględnieniem liczby publikacji i liczby cytowań.

³ Baza SCImago zawiera 448 tytułów czasopism z zakresu geografii, planowania i rozwoju.

Tabela 1. Ranking krajów wg współczynnika h bazy SCImago z kategorii geografia, planowanie i rozwój w okresie 1996–2010Country rankings by h index based on the SCImago portal, as regards the categories of geography, planning and development in the period 1996–2010

Miejsce w rankingu (indeks h) <i>Position in ranking (h index)</i>	Kraj <i>Country</i>	Indeks H <i>h index</i>	Liczba cytowanych dokumentów <i>Number of cited docu- ments</i>	Liczba cytowań <i>Number of citations</i>	Liczba cytowań na dokument <i>Number of citations per document</i>
1	Wielka Brytania / <i>Great Britain</i>	87	18 605	122 607	7,25
2	Stany Zjednoczone / <i>USA</i>	87	26 779	132 994	5,75
3	Kanada / <i>Canada</i>	54	5 678	31 396	6,39
4	Holandia / <i>The Netherlands</i>	41	2 919	15 613	6,22
5	Australia	40	5 546	23 176	5,24
6	Niemcy / <i>Germany</i>	39	5 715	17 245	3,32
7	Chiny / <i>China</i>	35	4 110	12 336	3,79
8	Szwecja / <i>Sweden</i>	35	1 478	8 784	7,16
9	Francja / <i>France</i>	34	5 091	11 057	2,39
10	Hong Kong	34	1 173	7 557	7,45
11	Belgia / <i>Belgium</i>	32	1 243	6 158	7,88
12	Szwajcaria / <i>Switzerland</i>	32	1 294	5 954	5,54
13	Hiszpania / <i>Spain</i>	32	2 383	6 339	3,74
14	Nowa Zelandia / <i>New Zealand</i>	32	1 078	6 134	6,92
15	Singapur / <i>Singapore</i>	29	904	5 113	6,61
16	Włochy / <i>Italia</i>	28	1 982	6 441	4,38
17	Dania / <i>Denmark</i>	26	1 069	5 416	6,52
18	Japonia / <i>Japan</i>	26	2 551	5 240	2,43
19	Norwegia / <i>Norway</i>	26	1 248	4 903	4,52
20	Republika Południowej Afryki <i>South Africa</i>	25	2 128	6 764	3,66
...					
32	Polska / <i>Poland</i>	16	1 169	1 816	1,91

Opracowanie własne na podstawie bazy SCImago www.scimagojr.comAuthor's own elaboration from the SCImago base at www.scimagojr.com

niczono wyłącznie do tych uczelni, na których działają odrębne jednostki geograficzne (wydziały, instytuty, zakłady) z nazwami zawierającymi słowo „geografia”, koncentrujące się przede wszystkim na studiach geograficznych. Wyklucza to

Tabela 2. Uczelnie wyższe według Academic Ranking of World Universities, 2011
Higher education institutions by the Academic Ranking of World Universities, 2011

Miejsce w rankingu krajowym <i>Place in national ranking</i>	Stany Zjednoczone USA		Wielka Brytania <i>Great Britain</i>		Kanada <i>Canada</i>		Holandia <i>The Netherlands</i>		Australia <i>Australia</i>		Niemcy <i>Germany</i>	
	Uczelnia <i>University</i>	Miejsce w rankingu światowym <i>Place in world ranking</i>	Uczelnia <i>University</i>	Miejsce w rankingu światowym <i>Place in world ranking</i>	Uczelnia <i>University</i>	Miejsce w rankingu światowym <i>Place in world ranking</i>	Uczelnia <i>University</i>	Miejsce w rankingu światowym <i>Place in world ranking</i>	Uczelnia <i>University</i>	Miejsce w rankingu światowym <i>Place in world ranking</i>	Uczelnia <i>University</i>	Miejsce w rankingu światowym <i>Place in world ranking</i>
1	Harvard University	1	<u>University of Cambridge*</u>	5	<u>University of Toronto</u>	26	<u>Utrecht University</u>	48	<u>University of Melbourne</u>	60	Technical University Munich	47
2	Stanford University	2	<u>University of Oxford</u>	10	<u>University of British Columbia</u>	37	Leiden University	65	Australia National University	70	<u>University of Munich</u>	54
3	Massachusetts Institute of Technology	3	<u>University College London</u>	20	<u>McGill University</u>	64	<u>Radboud University Nijmegen</u>	102–150	<u>University of Queensland</u>	86	<u>University of Heidelberg</u>	62
4	<u>University of California, Berkeley</u>	4	Imperial College of Science, Technology and Medicine	24	<u>McMaster University</u>	89	<u>University of Amsterdam</u>	102–150	<u>University of Sydney</u>	96	<u>University of Goettingen</u>	86
5	Princeton University	7	<u>University of Manchester</u>	38	University of Alberta	102–150	<u>University of Groningen</u>	102–150	<u>University of Western Australia</u>	102–150	<u>University of Bonn</u>	94
6	Columbia University	8	<u>University of Edinburgh</u>	53	<u>University of Montreal</u>	102–150	VU University Amsterdam	102–150	<u>Monash University</u>	151–200	<u>University of Frankfurt</u>	100
7	University of Chicago	9	<u>King's College London</u>	68	<u>The University of Calgary</u>	151–200	Delf University of Technology	151–200	<u>University of New South Wales</u>	151–200	<u>University of Freiburg</u>	102–150
8	Yale University	11	<u>University of Bristol</u>	70	<u>University of Waterloo</u>	151–200	Erasmus University	151–200	<u>Macquarie University</u>	201–300	University of Munster	102–150
9	<u>University of California, Los Angeles</u>	12	<u>University of Nottingham</u>	85	Dalhousie University	201–300	<u>University of Wageningen</u>	151–200	<u>University of Adelaide</u>	201–300	<u>University of Tübingen</u>	102–150
10	Cornell University	13	<u>University of Sheffield</u>	97	<u>Laval University</u>	201–300	University of Maastricht	201–300	<u>Flinders University</u>	301–400	<u>University of Würzburg</u>	102–150

* Podkreślono nazwy uczelni, w których działają ośrodki geograficzne. / Universities that have geographical institutions are underlined.

Opracowanie własne na podstawie Academic Ranking of World Universities <http://www.shanghairanking.com>

Author's own elaboration based on the Academic Ranking of World Universities <http://www.shanghairanking.com>

ewentualność subiektywnej oceny „geograficznego” lub „niegeograficznego” profilu jednostki, która prowadzi badania z zakresu różnych dyscyplin naukowych⁴.

Podstawowym źródłem informacji były strony internetowe ośrodków akademickich. W przypadku niektórych uczelni posłużono się też literaturą i innymi materiałami dostępnymi w Internecie. W badaniach uniwersytetów niemieckich i holenderskich korzystano głównie z anglojęzycznych witryn internetowych uczelni. Zdecydowana większość uniwersytetów na świecie ma takie witryny, ale są one uboższe w informacje niż te w językach narodowych.

Dodatkowo, w celu poszerzenia materiału badawczego i ewentualnych porównań, przeprowadzono analogiczne analizy wybranych uniwersytetów w Hiszpanii (University of Barcelona, University of Alcalá, University of Sevilla, University of Salamanca), Rosji (Lomonosov Moscow State University, Irkutsk University, Saint-Petersburg State University, Far Eastern Federal University) i Japonii (Tokyo Metropolitan University, University of Tsukuba, University of Hiroshima, Nagoya University). W myśl przyjętego kryterium wyboru, uniwersyteckie ośrodki geograficzne w tych krajach nie należą do wiodących w skali światowej. Ich wybór jest subiektywny i wynika z doświadczeń autora opracowania. Geografowie hiszpańscy, rosyjscy i japońscy są aktywni na forum międzynarodowym (liczny udział w międzynarodowych konferencjach i w organizacjach naukowych, m.in. Międzynarodowej Unii Geograficznej) oraz reprezentują bardzo różnorodne kultury.

Geografia w strukturze organizacyjnej uniwersytetów

Zazwyczaj uniwersytety realizują jednocześnie kształcenie w trybie studiów licencjackich i magisterskich oraz badania naukowe. W większości z nich prowadzone są również studia doktoranckie. W dużym uproszczeniu można przyjąć, że kierunki studiów odpowiadają specjalizacji badawczej ośrodka akademickiego. Rozważania dotyczą jednak miejsca ośrodków geograficznych w strukturze organizacyjnej wybranych uczelni i ich głównych tematów badawczych, nie zaś kierunków studiów i form kształcenia na poziomie wyższym.

Różne jest miejsce jednostek geograficznych w strukturze organizacyjnej uniwersytetów. Sprawę komplikują nieco inne formy tej struktury oraz samo nazewnictwo jednostek uczelnianych. Trudno jednoznacznie określić, co jest wydziałem, instytutem lub zakładem. Porównania ze strukturą organizacyjną polskich uczelni było często niemożliwe, np. pojęcie *department* w zależności od kraju lub uczelni może odpowiadać polskiemu wydziałowi, instytutowi, a nawet zakładowi.

⁴ Odstąpiono od tej zasady w przypadku dwóch uczelni australijskich (The University of Sydney i The University of Western Australia), w których geografię reprezentują kilkunastoosobowe zespoły działające w ramach instytutów interdyscyplinarnych. Realizują one odrębne badania geograficzne, ale struktura organizacyjna tego nie odzwierciedla, brak bowiem odrębnej jednostki geograficznej.

Stany Zjednoczone

W większości czołowych amerykańskich uczelni nie ma samodzielnych jednostek geograficznych, lecz geografia (w bardzo ograniczonym stopniu) towarzyszy innym dziedzinom nauki w ośrodkach realizujących badania o charakterze interdyscyplinarnym (np. Princeton University, Stanford University, Columbia University). Na Harvard University nie prowadzi się w ogóle badań geograficznych, natomiast na Stanford University realizowane są badania środowiskowe, między innymi dotyczące: dynamiki klimatu, zmian użytkowania ziemi, zanieczyszczenia środowiska, bilansu wody w gospodarce żywnościowej. Podobne przykłady można znaleźć też w innych czołowych amerykańskich ośrodkach naukowych, np. w Massachusetts Institute of Technology geografowie uczestniczą w badaniach globalnych zmian klimatu, a w Columbia University zajmują się, oprócz klimatu, biogeografią i paleogeografią – wspólnie z geologami i przedstawicielami innych nauk przyrodniczych.

Ośrodki geograficzne w strukturze organizacyjnej amerykańskich uniwersytetów, to zazwyczaj jednostki odpowiadające polskiemu instytutowi, stanowiące część wydziałów literatury i nauki (College of Letters and Science). W większości przypadków są zaklasyfikowane do nauk społecznych (tab. 3). Badania prowadzone w instytutach geograficznych odznaczają się różnym stopniem szczegółowości, ale większość ma charakter interdyscyplinarny. Na przykład na University of California Berkeley wykonywane projekty badawcze łączą geografię z architekturą, archeologią i historią, kulturą oraz naukami rolniczymi. Badania realizują najczęściej grupy naukowców i doktorantów skupione wokół profesora, który reprezentuje odpowiednią specjalność naukową.

Specjalności badawcze ośrodków geograficznych są bardzo zróżnicowane, a wykonywane w nich projekty naukowe mają na ogół charakter multidyscyplinarny i nawiązują do współczesnych problemów globalnych (Nature-Society, Biogeographic Processes, Population Movement and Flows) i regionalnych (Economic Development in China, Multicultural Europe) lub lokalnych (The Southern Border, California). W jednostkach geograficznych zaznacza się przewaga społecznego i ekonomicznego wymiaru badań, co jest wynikiem wyraźnego podziału geografii na dwie subdyscypliny: geografię fizyczną i geografię człowieka. Jak już wspomniano, geografia człowieka zaliczana do nauk społecznych tworzy na uniwersytetach odrębne instytuty geograficzne, natomiast geografia fizyczna – jako nauka przyrodnicza – razem z geologią, ekologią i geofizyką składa się na instytuty nauk o Ziemi lub instytuty badań środowiskowych. Są jednak uczelnie, na których subdyscypliny tworzą wspólnie ośrodek geograficzny (np. University of California Berkeley, Boston University, Indiana University).

Pole badawcze geografii człowieka jest określone przez kierunki studiów realizowanych w instytutach geograficznych. W przypadku geografii fizycznej,

Tabela 3. Ośrodki geograficzne w strukturze organizacyjnej wybranych amerykańskich uczelni i ich podstawowe kierunki badawcze
 Geographical institutions within the organizational structure of selected American universities, and their main research directions

Uczelnia <i>University</i>	Struktura jednostek <i>Organizational structure</i>	Dyscypliny badawcze lub kierunki badań <i>Directions and objects of research</i>
University of California, Berkeley	College of Letters and Science; Division of Social Sciences; Department of Geography	California, Economic Development in China, Natural Resources and Population, Meteorology, Climatology, Biogeography, The American City, Africa: Ecology and Development, Physiography and Geomorphology, Geographic Information Science, Cartographic Representation, Multi-cultural Europe, The Southern Border, Prehistoric Agriculture, Local and Regional Transformation, Development and Underdevelopment, American Cultural Landscapes
University of California, Los Angeles	College of Letters and Science; Division of Social Sciences; Department of Geography	Biogeographic Processes, Cultural and Historical Geographies, Earth Systems Science, Globalization, Urban, Political and Economic Geographies, Population Movement and Flows, Geographies of Nature and Society, Hydrological and Geomorphological Processes, Geographic Methods and Techniques
University of Washington	College of Art and Sciences; Division of Social Sciences; Department of Geography	Nature-society, The Cities, Development, Mobility, Public Participation, Racialization and Space, Social Justice, Sustainability
University of Wisconsin, Madison	College of Letters and Science; Division of Social Sciences; Department of Geography	People-Environment Geography, Human Geography, Physical Geography, Cartography and GIS
San Francisco State University	College of Science and Engineering; Department of Geography and Human Environmental Studies	Human Geography, Environmental Studies, Physical Environment, Resource Management, Techniques of Geographic Analysis, Urban Environment, Transportation and Land Use

Opracowanie własne na podstawie stron internetowych uczelni.

Author's own elaboration based on the universities' websites.

która występuje często wspólnie z innymi dziedzinami wiedzy, sprawa jest zaś bardziej skomplikowana. Być może należy odejść od tradycyjnego pojmowania tej subdyscypliny geografii, bo wchodzi ona już w tak głębokie interakcje z innymi naukami przyrodniczymi, że trudno mówić o jej odrębności. Ponadto przegląd kierunków badawczych i realizowanych projektów na uczelniach amerykańskich

skich skłania do wniosku, że klimatologia i hydrologia są naukami bardziej geofizycznymi niż geograficznymi. Powyżej zarysowanym problemom warto przyrzeć się dokładniej.

Wielka Brytania

W strukturze organizacyjnej brytyjskich uniwersytetów mamy zazwyczaj do czynienia z podziałem trójstopniowym, ale zdarza się nawet czterostopniowy. W ramach uczelni wydziela się szkoły (*school*), a w ich obrębie wydziały (*faculty*), które z kolei podzielone są na instytuty (*department*). W instytutach tworzone są zespoły badawcze (*research group*) realizujące badania wokół jakiegoś zagadnienia (*research cluster*).

Ośrodki geograficzne są reprezentowane w większości czołowych brytyjskich uniwersytetów, ale miejsce ich lokalizacji w strukturze organizacyjnej uczelni jest różne. Zazwyczaj jednostka geograficzna jest częścią większej struktury organizacyjnej reprezentowanej przez szereg, czasem bardzo różnorodnych, dyscyplin badawczych (fizyka, chemia, geologia lub historia, socjologia, ekonomia itp.). W zależności od uczelni geografia stanowi część wydziałów nauk przyrodniczych (np. University of Cambridge, University of Birmingham) lub wydziałów nauk humanistycznych (np. University of Oxford, University College London). Geografia może nawet tworzyć ośrodek wspólnie z prawem, filozofią i literaturą (University of Dundee); jednakże zwykle są to dyscypliny pokrewne geografii, tj. geologia, ekologia, biologia lub socjologia i ekonomia.

Przegląd tematyki badawczej ośrodków brytyjskich wskazuje, że w większości przypadków realizują one studia w trzech podstawowych nurtach: geografii fizycznej, geografii człowieka oraz kartografii z GIS (tab. 4). Można jednak dostrzec pewne niezrównoważenie tematyczne: jednostki geograficzne na wydziałach nauk humanistycznych koncentrują swoje badania na szeroko rozumianej geografii człowieka, badania z zakresu geografii fizycznej są zaś słabiej reprezentowane i odnoszą się przede wszystkim do problematyki interakcji 'człowiek-środowisko'. Z kolei na wydziałach przyrodniczych prowadzi się zróżnicowane tematycznie badania z geografii fizycznej, zaś zakres badań z geografii człowieka jest ograniczony.

Zespoły badawcze w brytyjskich uczelniach prowadzą zarówno tzw. studia podstawowe, jak i dotyczące współczesnych zjawisk związanych z przekształceniami środowiska przyrodniczego i społeczno-ekonomicznego. Nazwy tych zespołów odbiegają często od klasycznych nazw „branżowych” i są związane z konkretnym problemem badawczym (np. Zespół ds. Metod w Badaniach Społecznych, Zespół Globalizacji, Rozwoju i Lokalności, czy Zespół Modelowania Przestrzennego). Tematyka podejmowanych badań ma na ogół charakter interdyscyplinarny i dotyczy współczesnych wyzwań (globalizacja, zmiany klimatu, przekształcenia środowiska, itp.), ze szczególnym uwzględnieniem relacji 'czło-

wiek–środowisko’ i współczesnej dynamiki zmian środowiska pod wpływem gospodarczej działalności człowieka.

Tabela 4. Ośrodki geograficzne w strukturze organizacyjnej brytyjskich uczelni i ich podstawowe kierunki badawcze
Geographical institutions within the organizational structure of selected British universities, and their main research directions

Uczelnia <i>University</i>	Struktura jednostek <i>Organizational structure</i>	Dyscypliny badawcze lub kierunki badań <i>Directions of research</i>
University of Cambridge	School of Physical Sciences; Faculty of Earth Sciences and Geography; Department of Geography	Historical and Cultural Geography's, The Glacial and Quaternary, The Spaces of Economy and Society, The Society, Environment and Development, The Environmental Processes
University of Oxford	Division of Social Sciences; School of Geography and Environment	Biodiversity, Ecosystems and Conservation, Climate Systems and Policy, Landscape Dynamics, Technological Natures: Materials, Cities, Politics, Transformations: Economy, Society and Place
University College London	Faculty of Social and Historical Sciences; Department of Geography	Cities and Urbanisation, Environment, Landscape and Society, Environmental Change, Environmental Modelling, Mobility, Identity and Security
The University of Manchester	Faculty of Humanities; School of Environment and Development; Geography	Geographical Political Economy, Space, Culture and Society, Environmental Processes, Quaternary Environments and Geoarchaeology, The Centre for Urban and Regional, The Centre for Urban Policy Studies
The University of Edinburgh	School of GeoSciences; Human Geography Research Group	Just Geographies, Nature's Geographies, Materialising Geographies, Lived Geographies

Opracowanie własne na podstawie stron internetowych uczelni.

Author's own elaboration based on the universities' websites.

Kanada

Ośrodki geograficzne w Kanadzie są obecne w większości renomowanych uczelni (tab. 5), jako część wydziałów humanistycznych lub przyrodniczych. Na tych pierwszych programy badawcze dotyczą głównie geografii człowieka, na drugich zaś geografii fizycznej. Jednostki geograficzne odpowiadają poziomem polskiemu instytutowi i jako odrębne ośrodki geograficzne realizują przede wszystkim badania z zakresu tej dyscypliny. Bywa też jednak, że w Instytucie reprezentowane są inne dyscypliny badawcze, głównie z nauk przyrodniczych (np. geologia, ekologia).

Przegląd kierunków badawczych wskazuje, że w wybranych ośrodkach większym zainteresowaniem geografów kanadyjskich cieszy się geografia fizyczna.

Podobnie jak w Stanach Zjednoczonych, geografia kanadyjska tworzy przede wszystkim silne związki z naukami przyrodniczymi i często wchodzi w skład instytutów interdyscyplinarnych. Dobrym tego przykładem jest Instytut Nauk o Ziemi i Atmosferze na University of Alberta, w którym prowadzi się badania z geologii, geochemii, geofizyki, oceanografii i geomorfologii. Profil badawczy jest tu wyraźnie ukierunkowany na holistyczne badania środowiska przyrodniczego, w których trudno wyodrębnić konkretne dyscypliny badawcze. Co ciekawe w obrębie tych badań jest również miejsce dla geografii człowieka i obejmują one problematykę: gospodarki wodnej, społecznego wymiaru zjawisk ekstremalnych i procesów suburbanizacji). Badania społeczno-ekonomiczne stanowią jednak tylko uzupełnienie badań środowiskowych. Również w McMaster University geografia społeczna stanowi raczej margines w stosunku do głównego nurtu badań fizycznogeograficznych i innych nauk o Ziemi.

Tabela 5. Ośrodki geograficzne w strukturze organizacyjnej kanadyjskich uczelni i ich podstawowe kierunki badawcze
Geographical institutions within the organizational structure of selected Canadian universities, and their main research directions

Uczelnie <i>University</i>	Struktura jednostek <i>Organizational structure</i>	Dyscypliny badawcze lub kierunki badań <i>Directions of research</i>
University of Toronto	Department of Geography and Program in Planning	Cities and Everyday Life; Nature, Society and Environmental Change; Political Spaces; Biogeochemistry and Contaminants; Climate Processes and Climate and Carbon Cycle Modelling; Earth-Surface Processes and Hydrology; Paleoclimate and Biogeography
University of British Columbia	Faculty of Arts; Department of Geography	Climate and Global Change; Cities, Forests and People; Geographical Analysis; Geopolitics, Biopolitics and Security; Globalization and Development; Nature, Society and Sustainability; Social Theory; Water, Snow, and Ice
McGill University	Faculty of Science; Department of Geography	Earth System Science; Political, Urban, Economic and Health Geography; Environmental Management; Land Surface Processes; Environment and Human Development; GIS and Remote Sensing
McMaster University	Faculty of Science; School of Geography and Earth Sciences	Hydrologic Sciences; Spatial Analysis; Environment and Health; Social Geography
University of Montreal	Faculty of Arts and Science; Department of Geography	Fluvial Dynamic; Asian Study; Biodiversity and Etnoecology; Transport Geography; Marine Geography

Opracowanie własne na podstawie stron internetowych uczelni.

Author's own elaboration based on the universities' websites.

Holandia

W Holandii ośrodki geograficzne działają na pięciu uniwersytetach (University of Utrecht, University of Nijmegen, University of Groningen, University of Amsterdam i University of Wageningen). Badania z zakresu geografii fizycznej (głównie problematyka zmian klimatu, dynamiki krajobrazu i hydrografii) są obecne również na Vrije Amsterdam University (Faculty of Earth and Life Sciences), ale geografia nie tworzy tam odrębnej jednostki badawczej.

Ośrodki geograficzne jako instytuty lub zakłady (tab. 6) wchodzi w skład wydziałów nauk przyrodniczych (np. Faculty of Geosciences, Utrecht University,

Tabela 6. Ośrodki geograficzne w strukturze organizacyjnej holenderskich uczelni i ich podstawowe kierunki badawcze*

Geographical institutions within the organizational structure of selected Dutch universities, and their main research directions

Uczelnia <i>University</i>	Struktura jednostek <i>Organizational structure</i>	Dyscypliny badawcze lub kierunki badań <i>Directions of research</i>
Utrecht University	Faculty of Geosciences; Department of Physical Geography Department of Human Geography and Spatial Planning	Urban Geography, Economic Geography, Geography and Development, Cartography, Regional and Cultural Geography, Environmental Governance for Urban and Regional Planning
University of Groningen	Faculty of Spatial Sciences; Department of Cultural Geography Department of Economic Geography	Social and Cultural Geography, Landscape Studies, Rural Studies, Social Impact Assessment, Tourist Studies; Economic Geography, Regional Labour Market, Methods of Spatial Research, Real Estate, Planning, Development and Management of Work Location
Wageningen University	Faculty of Environmental Sciences; Cultural Geography Group	Tourism, Leisure and Migration Studies, Landscape, Community, Heritage
University of Nijmegen	Department of Human Geography	Governance and Places, Border Research, Migration and Development
University of Amsterdam	Faculty of Social and Behavioural Sciences; Amsterdam Institute for Social Science Research; Human Geography, Planning and International Development Studies	Geographies of Globalization (Political Geographies of Globalization and Re-territorialization, Changing Geographies of Urban Economics, Comparative Financial Geography), Urban Geography (New Urban Dynamics, Live Courses and Time-space Behaviour, Spatial Inequalities and Segregation)

* Anglojęzyczne nazwy jednostek według ich oficjalnych stron internetowych.

Opracowanie własne na podstawie stron internetowych uczelni.

Author's own elaboration based on the universities' websites.

Faculty of Environmental Sciences, Wageningen University). Przeważa w nich jednak zdecydowanie tematyka społeczno-ekonomiczna, co wynika prawdopodobnie z faktu, że specjalności geografii fizycznej towarzyszą instytutom nauk o ziemi i nauk o środowisku. Można zatem wysnuć wniosek, że w przypadku geografii holenderskiej istnieje wyraźny podział na dwie subdyscypliny: geografii fizyczną i geografii społeczno-ekonomiczną. Świadczy o tym również tematyka badawcza realizowana w ośrodkach akademickich, w której relacje pomiędzy tymi dwiema subdyscyplinami wydają się słabsze niż na przykład w geografii brytyjskiej.

Tematyka badawcza ośrodków holenderskich wychodzi poza ujęcia lokalne lub krajowe i często ma wymiar kontynentalny lub globalny. Podejmowane są przy tym bardzo aktualne problemy dotyczące ruchów migracyjnych, urbanizacji i zarządzania środowiskiem. Dużo uwagi poświęca się także gospodarce przestrzennej i planowaniu regionalnemu.

Australia

Geografia jest w Australii popularnym kierunkiem studiów i badań. Można ją studiować na wszystkich czołowych australijskich uniwersytetach, ale nie we wszystkich tworzy ona odrębne jednostki organizacyjne. Zazwyczaj szkoły geograficzne należą do wydziałów nauk przyrodniczych (np. Melbourne School of Land and Environment, Faculty of Science The University of Queensland), ale zdarzają się również i takie, które włączone są do wydziałów nauk humanistycznych (np. Arts Faculty Monash University). Przynależność do wydziału warunkuje profil badawczy ośrodka geograficznego – w przypadku wydziałów przyrodniczych przeważa kierunek badań z geografii fizycznej, zaś w przypadku wydziału humanistycznego więcej uwagi poświęca się geografii człowieka (tab. 7).

Generalnie przeważa przyrodniczy kierunek badań geograficznych. Ze wszystkich analizowanych krajów, w Australii geografia na uczelniach ma najbardziej środowiskowy wymiar, wyrażający się w koncentracji badań na ekologii i problemach ochrony środowiska. Ważną rolę odgrywa monitoring współczesnych procesów środowiskowych, ale również metody planowania krajobrazu i zarządzania przestrzenią. Jeśli chodzi o zasięg regionalny, ośrodki geograficzne koncentrują uwagę na Australii i Oceanii oraz na krajach azjatyckich (głównie Daleki Wschód).

Tabela 7. Ośrodki geograficzne w strukturze organizacyjnej australijskich uczelni i ich podstawowe kierunki badawcze

Geographical institutions within the organizational structure of selected Australian universities, and their main research directions

Uczelnia <i>University</i>	Struktura jednostek <i>Organizational structure</i>	Dyscypliny badawcze lub kierunki badań <i>Directions of research</i>
University of Melbourne	Melbourne School of Land and Environment; Department of Resource Management and Geography	Animals, Cities, Climate Change, Environment, Land, Fire, Food, Society, Water
University of Queensland	Faculty of Science; School of Geography, Planning and Environmental Management	Landscape Ecology and Conservation, Biophysical Remote Sensing, Climatology, Cleaner Production, Environment and Social Planning, Population, Housing and Regional Analysis, Earth Systems Science, Information and Management
University of Sydney	Faculty of Science; School of Geosciences; Geography Research Unit	Asia-Pacific geographies, Social, Economic and Environmental Sustainability in Regional Australia, Landscape Evolution and Processes, Sustainability, Citizenship and Cultural Spaces in Cities, Geocoastal Research
University of Western Australia	Faculty of Natural and Agricultural Sciences; School of Earth and Environment; Geographical Sciences Center	Environmental Geomorphology, Coastal and Estuarine Processes, Biogeography and Landscape Ecology, Climate Science, Environmental Management, Environmental Change, Disaster and Hazard Planning and Management, Geographic Information Systems and Remote Sensing, Marine Ecology and Biogeochemistry, Regional Development, Economic and Social Geography, Development Geography, Urban and Regional Planning
Monash University	Arts Faculty; School of Geography and Environmental Science	Environment and Society, Geographical Information Systems, Indigenous Archaeology, Physical Geography, Urban and Economic Geography

Opracowanie własne na podstawie stron internetowych uczelni.

Author's own elaboration based on the universities' websites.

Niemcy

W niemieckich uczelniach podstawową jednostką organizacyjną jest wydział (*faculty*), podzielony na instytuty (*institute*), a te z kolei na zakłady lub zespoły badawcze. Struktura organizacyjna jest rozbudowana, ale przejrzysta i podobna w większości uczelni (tab. 8). Geografia reprezentowana jest zwykle na poziomie instytutu, działającego w ramach wydziału o zróżnicowanym profilu naukowym (np. Faculty of Geosciences University of Munich, Faculty of Mathematics

Tabela 8. Ośrodki geograficzne w strukturze organizacyjnej niemieckich uczelni i ich podstawowe kierunki badawcze*
 Geographical institutions within the organizational structure of selected German universities, and their main research directions

Uczelnia <i>University</i>	Struktura jednostek <i>Organizational structure</i>	Dyscypliny badawcze lub kierunki badań <i>Directions of research</i>
Georg-August University Göttingen	Natural Sciences, Mathematics and Informatics; Faculty of Geoscience and Geography; Institute of Geography; Department of Human Geography Department of Landscape Ecology Department of Cartography, GIS and Remote Sensing Department of High-Altitude-Mountain Geomorphology	Geography of Tourism, Cultural Landscape Development; Terrestrial Biogeochemistry, Ecosystem Processes; Global Change, Climate Change Challenge; Geomorphology, High Mountain Geomorphology, Didactics in Geography
University of Munich	Faculty of Geosciences; Department of Geography	Physical Geography and Remote Sensing (Hydrological Processes and Remote Sensing), Geography and Landscape Ecology (Land Use Change, Environmental Problems, Climate, High Mountains Region), Human Geography (Human-Nature Relations, Economic Geography and Tourism (Business and Geography, Tourism Economy))
Heidelberg University	Chemistry and Earth Sciences Faculty; Institute of Geography	Physical Geography, Human Geography, Economic and Social Geography, Geography of North America, GISciences
University of Bonn	Faculty of Mathematics and Natural Sciences; Institute of Geography	Climatology and Landscape Ecology, Geomorphology and Hydrology, Geography of Developing Regions, Urban and Regional Geography, Spatial Socioeconomics, Historical Geography, Remote Sensing, GIS and Cartography
Humboldt University Berlin	Faculty of Mathematics and Natural Sciences; Institute of Geography	Physical Geography: Geomorphology, Soil Geography, Quaternary, Climate and Vegetation Geography, Hydrology, Human Geography: Economic Geography, Applied Geography/ Spatial Planning, Geography of Transport, Geography of Metropolis and Innovation, Social and Population Geography Geomatics

* Anglojęzyczne nazwy jednostek według ich oficjalnych stron internetowych.

Opracowanie własne na podstawie stron internetowych uczelni.

Author's own elaboration based on the universities' websites.

and Natural Sciences II, Humboldt University Berlin; Chemistry and Earth Sciences Faculty, Heidelberg University), ale na ogół związanym z naukami przyrodniczymi. Na podstawie analizy struktury organizacyjnej dziesięciu niemieckich uniwersytetów można stwierdzić, że geografia jest tam zaliczana do nauk przyrodniczych.

W przeciwieństwie do brytyjskich czy amerykańskich jednostek badawczych nazwy niemieckich zakładów i zespołów odpowiadają klasycznym podziałom geografii (np. Department of Human Geography, Soil Science and Geomorphology Research Group, Department of Geography of Transport). Szczegółowa analiza tematyki badawczej na wybranych uczelniach prowadzi do wniosku, że badania mają nieco mniejszy poziom interdyscyplinarności niż na uczelniach anglosaskich, tj. rzadziej wychodzą poza zakres tematyki badawczej geografii i mają mniejszy ładunek indywidualizmu. Podejmowane problemy badawcze wydają się mieć szerszy (bardziej ogólny) wymiar. Powyższe uwagi trudne do skwantyfikowania mają dyskusyjny charakter i mogą wynikać z subiektywnych odczuć autora.

W większości niemieckich ośrodków geograficznych działają zakłady lub zespoły badawcze specjalizujące się w kartografii z GIS. Na uczelniach innych analizowanych krajów kartografia i GIS rzadko jest przedmiotem badań sama w sobie, a dużo częściej narzędziem badawczym. Specyfiką niemieckich uczelni są też odrębne zespoły badawcze zajmujące się dydaktyką geografii oraz gospodarką przestrzenną.

Inne kraje

System organizacyjny uczelni hiszpańskich jest podobny do polskiego. Podstawowa jednostka organizacyjna – to wydział (*faculty*), podzielony na instytuty i zakłady. Geografia reprezentowana jest na poziomie wydziału, zazwyczaj razem z historią (np. Faculty of Geography and History, University of Barcelona; Faculty of Geography and History, University of Sevilla, Faculty of Geography and History, University of Santiago de Compostela). Są też wydziały nauk o środowisku (np. Faculty of Environmental Sciences, University of Alcalá), gdzie geografia jest reprezentowana na poziomie instytutu. Na dużych uczelniach w ramach wydziału działają na ogół dwa instytuty geografii – jeden o profilu fizycznogeograficznym, drugi o profilu społeczno-ekonomicznym; na mniejszych uniwersytetach instytuty mają profil ogólnogeograficzny. W strukturze instytutów wyróżnia się zakłady (*laboratory*) lub zespoły badawcze (*research group*). W zależności od uczelni profil badawczy zakładów może koncentrować się na jednej ze specjalności geograficznych lub być związany ze specyfiką obszaru, na którym działa ośrodek.

W japońskich uczelniach jednostka geograficzna jest częścią większego wydziału, który obejmuje zwykle nauki o środowisku (np. Faculty of Urban Envi-

ronmental Sciences, Tokyo Metropolitan University; Graduate School of Environmental Studies, Nagoya University). Ponadto na uczelniach często występują dwie równoległe struktury organizacyjne (naukowa i dydaktyczna) – pierwsza realizuje wyłącznie badania, zaś druga koncentruje się na kształceniu studentów. Jednakże specjalizacje badawcze i kierunki studiów są w obydwu przypadkach takie same i odpowiadają specjalnościom na uczelniach europejskich.

Struktura organizacyjna ośrodków geograficznych w Rosji jest jednolita na większości uczelni. Geografia reprezentowana jest zazwyczaj na poziomie wydziału (jednostka pierwszego rzędu), który dzieli się na zakłady lub katedry. Spotyka się też podział trójstopniowy, na: wydział, zakłady i katedry. Nazwy zakładów lub katedr odpowiadają klasycznym specjalnościom badawczym (np. Departament of Geomorphology and Paleogeography oraz Departament of Economic and Social Geography w Uniwersytecie Łomonosowa czy też Division of Cartography and Geoinformatics w Uniwersytecie w Saint-Petersburgu).

Podsumowanie

Odrębne ośrodki geograficzne są obecne na większości czołowych uniwersytetów. Może to wskazywać na popularność studiów i badań geograficznych. Jednakże najwyżej notowane na świecie uniwersytety (np. Harvard, Stanford, Columbia, Princeton czy Yale) nie mają w swojej strukturze organizacyjnej instytutów geograficznych. Być może jest to znak zmniejszania się roli geografii jako nauki lub wyłaniania się z niej niezależnych dyscyplin, coraz mniej z geografiami związanych.

W strukturze organizacyjnej uczelni ośrodki geograficzne odpowiadają zazwyczaj polskiemu instytutowi. Tylko w przypadku Hiszpanii i Rosji są to wydziały – ma to zapewne związek z formą struktury organizacyjnej uczelni w tych krajach, gdzie wydziela się (podobnie jak w Polsce) dużą liczbę niezależnych wydziałów. W pozostałych analizowanych krajach podział pierwszego rzędu odnosi się na ogół do bardzo szeroko pojmowanego zespołu nauk (np. humanistycznych, przyrodniczych, społecznych, artystycznych itp.), a dopiero klasyfikacja niższego rzędu wyróżnia jednostki związane tematycznie z konkretną nauką (geografia, fizyka, socjologia) lub zespołem nauk pokrewnych (np. nauki o Ziemi, nauki o środowisku).

Ośrodki geograficzne są najczęściej związane z wydziałami nauk o Ziemi lub nauk o środowisku przyrodniczym, w których reprezentowane są również takie nauki jak geologia i ekologia oraz – niekiedy – biologia, geofizyka i chemia. Wynika z tego, że geografia jest przede wszystkim postrzegana jako dyscyplina nauk przyrodniczych. Pomimo takiej lokalizacji organizacyjno-przedmiotowej, dużą rolę w instytutach geograficznych odgrywa geografia człowieka. Zdecydowanie rzadziej instytut geograficzny stanowi część wydziału nauk społecznych

lub humanistycznych; w takich przypadkach badania fizycznogeograficzne są raczej marginalizowane.

Struktura tematyczna badań geograficznych jest bardzo zróżnicowana. Biorąc pod uwagę dwie podstawowe subdyscypliny geografii można stwierdzić, że wśród analizowanych krajów najbardziej „zrównoważone” tematycznie są badania w Wielkiej Brytanii i Niemczech. Tamtejsze instytuty prowadzą równie bogate tematycznie badania fizycznogeograficzne i społeczno-ekonomiczne. Na uczelniach amerykańskich i holenderskich więcej uwagi poświęca się geografii społeczno-ekonomicznej. W Stanach Zjednoczonych ma to związek z lokalizacją badań fizycznogeograficznych w instytutach nauk o Ziemi wspólnie z zespołem innych dyscyplin.

Przegląd struktury organizacyjnej ośrodków geograficznych i ich głównych tematów badawczych prowadzi też do wniosku, że procesy dezintegracji dyscypliny są silniejsze od procesów integracyjnych. Zespoły badawcze z geografii fizycznej wyraźnie ciążyą do nauk ścisłych, w tym głównie przyrodniczych, a zespoły specjalizujące się w geografii społeczno-ekonomicznej – do nauk humanistycznych. Silniejsze wydają się przy tym związki geografii fizycznej z naukami pokrewnymi (geologia, ekologia, geofizyka), czego efektem są interdyscyplinarne zespoły badawcze rozwiązujące współczesne problemy środowiskowe. Ich współpraca jest na tyle głęboka, że trudno wskazać, który temat badawczy jest bardziej geograficzny, a który geologiczny lub ekologiczny. Wniosek ten potwierdzają spostrzeżenia N. Thrifta (2002) na temat preferowanych wśród geografów czasopism naukowych. Autor zauważa, że wielu geografów fizycznych publikuje w czasopismach niegeograficznych, jako członkowie zespołów autorskich. Na przykład młodzi brytyjscy geografowie fizyczni starają się publikować w najbardziej prestiżowych czasopismach naukowych (Nature, Science). Do podobnego wniosku dochodzi R. Johnston (2003) dowodząc, że artykuły geografów fizycznych kierowane są przede wszystkim do czasopism o charakterze interdyscyplinarnym. Z badań N. Thrifta wynika też, że geografowie społeczni publikują najchętniej w czasopismach geograficznych – być może dlatego wśród tytułów geograficznych przeważają czasopisma z geografii społeczno-ekonomicznej.

Interesujących danych w kontekście problemu dezintegracji geografii dostarcza praca S. Laffana (2010), dotycząca wewnętrznych relacji w dyscyplinie oraz jej związków z naukami pokrewnymi na podstawie cytowań w czasopismach naukowych. Badania wykazały, że relacje pomiędzy czasopismami z geografii fizycznej i geografii społeczno-ekonomicznej są słabsze niż ich związki z dyscyplinami pokrewnymi.

Przegląd struktury organizacyjnej uczelni potwierdził też głęboką fragmentację geografii oraz bardzo szeroki zakres jej pól badawczych. Nie jest to jednak specyfika geografii, lecz całej współczesnej nauki.

Piśmiennictwo

- Bajerski A., 2008, *Ranking ośrodków geografii społeczno-ekonomicznej w Polsce na podstawie cytowań w bazach Web of Science*, Przegląd Geograficzny, 80, 4, s. 579–589.
- Bański J., *Stan krytyczny polskiej geografii – krytyka stanu*, Przegląd Geograficzny, 82, 3, s. 319–333.
- Clifford N.J., 2002, *The future of Geography: when the whole is less than the sum of its parts*, Geoforum, 33, 4, s. 431–436.
- Czyż T., 2002, *Rozwój kadry naukowo-dydaktycznej geografów i powiązania ośrodków akademickich w procesie jej kształcenia w Polsce w latach 1990–2000*, Przegląd Geograficzny, 74, 1, s. 3–26.
- , 2008, *Sytuacja kadrowa społeczności akademickiej geografów w Polsce*, [w:] S. Liszewski, J. Łoboda, W. Maik (red.), *Stan i perspektywy rozwoju geografii w Polsce*, Komitet Nauk Geograficznych PAN, Wydawnictwo Uczelniane WSG, Bydgoszcz, s. 223–241.
- Dawson J., Hebden R., 1984, *Beyond 1984 – the image of geography*, Area, 16, 3, s. 254–256.
- Haigh M.J., 1982, *The crisis in American geography*, Area, 14, 3, s. 185–189.
- Hardwick S., 2001, *The status of geography in higher education in the United States*, The INLT Plymouth Conference (January); <http://www2.glos.ac.uk/gdn/inlt/issue4.htm> (6.09.2011).
- Johnston R., 2003, *Geography: a different sort of discipline?*, Transactions, Institute of British Geographers, 28, 2, s. 133–141.
- , 2006, *Geography (or geographers) and earth system science*, Geoforum, 37, 1, s. 7–11.
- Johnston R. J., Sidaway J. D., 2007, *Geography in higher education in the UK*, Journal of Geography in Higher Education, 31, 1, s. 57–80.
- Kamiński Z., 1996, *Organization of geographical sciences in Poland*, [w:] Z. Chojnicki (red.), *Contemporary Problems of Polish Geography*, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań, s. 145–163.
- Laffan S.W., 2010, *The citation relationships between journals of geography and cognate disciplines*, Geographical Research, 48, 2, s. 166–180.
- Liszewski S., Łoboda J., 2008, *Instytucjonalno-organizacyjne uwarunkowania rozwoju geografii w Polsce*, [w:] S. Liszewski, J. Łoboda, W. Maik (red.), *Stan i perspektywy rozwoju geografii w Polsce*, Komitet Nauk Geograficznych PAN, Wydawnictwo Uczelniane WSG, Bydgoszcz, s. 245–253.
- Matczak A., 2008, *Materiałno-techniczne uwarunkowania rozwoju geografii w Polsce*, [w:] S. Liszewski, J. Łoboda, W. Maik (red.), *Stan i perspektywy rozwoju geografii w Polsce*, Komitet Nauk Geograficznych PAN, Wydawnictwo Uczelniane WSG, Bydgoszcz, s. 242–244.
- Murphy A.B., 2006: *Geography in the USA*, Journal of Geography in Higher Education, 31, 1, s. 121–141.
- Pitman A.J., 2005, *On the role of Geography in Earth System Science*, Geoforum, 36, 2, s. 137–148.
- Smith N., 1987, *Academic war over the field of geography. The elimination of geography at Harvard, 1947–1951*, Annals of the Association of American Geographers, 77, 1, s. 155–172.
- Thrift N., 2002, *The future of geography*, Geoforum, 33, 3, s. 291–298.
- Thrift N., Walling D., 2000, *Geography in the United Kingdom 1996–2000*, The Geographical Journal, 166, 2, s. 96–124.

Turner II B.L., 2002, *Contested identities: human-environmental geography and disciplinary implications in a restructuring academy*, *Annals of the Association of American Geographers*, 92, 1, s. 52–74.

[Wpłynęło: listopad 2011; poprawiono: marzec 2012 r.]

JERZY BAŃSKI

THE POSITION OF GEOGRAPHY IN THE ORGANIZATIONAL STRUCTURE OF SELECTED ACADEMIC INSTITUTIONS AROUND THE WORLD

This article aims to indicate the position of geography in the organizational structure of universities in selected countries, as well as to give an overview of the main research directions these academic institutions are pursuing. The academic ranking of world universities was used as a basis for the selection of leading higher education institutions with geographical research units operating in such countries as the United States, United Kingdom, Canada, The Netherlands, Australia and Germany. An overview of geographical institutions has shown that these institutes mostly form part of departments falling within the natural sciences category, only on rare occasions being affiliated with the human or social sciences.

In the organizational structure of higher education institutions, the geographical centers are in general equivalent to institutions operating in Poland. Only in the cases of Spain and Russia has the existence of geographical departments been demonstrated. This is without doubt due to the shape of organizational structure of higher educational institutions in these countries, in which (as in Poland) a great number of independent departments have been established. In the remaining countries analyzed, the first-order division refers generally to a broadly conceived group of sciences (e.g. human, natural, social, art, etc.), and only the lower-order classification distinguishes units related thematically with the concrete field of science (geography, physics, sociology) or a group of related sciences (e.g. Earth sciences, environmental sciences).

The thematic structure of geographical studies is greatly diversified. Taking into consideration the two fundamental geographical sub-disciplines, it can be asserted that, from among the analyzed countries, it is Great Britain and Germany that have the most thematically 'balanced' studies conducted. The institutions operating there are engaged in thematically extensive physico-geographical and socio-economic research studies. In the case of American and Dutch higher education institutions, it is a socio-economic geography that tends to be the main focus of attention.

Studies into the organizational structure of geographical centers and their main research topics and interests support the conclusion that processes of disintegration readily observable in the discipline prevail greatly over integration processes. Research teams from physical geography are clearly gravitating towards the exact sciences, including the natural sciences; research teams specializing in socio-economic geography towards the humanities and social sciences. However, it should be noted that physical geography in particular seems to have much stronger bonds with related sciences (geology, ecology, geophysics), a manifestation of this being the interdisciplinary research teams dealing with current environmental problems.

